

Під час розгляду відводу має бути вислухана особа, якій заявлено відвід, якщо вона бажає дати пояснення, а також думка осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні. Питання про відвід вирішується в нарадчій кімнаті вмотивованою ухвалою слідчого судді, судді (суду). Постановлення ухвали суду в нарадчій кімнаті здійснюють відповідно до правил, передбачених ст. 367 КПК України. Заява про відвід, що розглядається судом колегіально, вирішується простою більшістю голосів. Якщо повторно заявлений відвід має ознаки зловживання правом на відвід із метою затягування кримінального провадження, суд, який здійснює провадження, має право залишити таку заяву без розгляду.

У разі задоволення відводу спеціаліста або експерта до кримінального провадження мають бути залучені інші учасники у строк, визначений слідчим суддею, судом.

Отже, інститут відводу в кримінальному судочинстві України виступає гарантією неупередженого, об'єктивного та справедливого правосуддя. Порушення порядку розгляду відводу може призвести до незаконного прийняття рішення у справі на стадії досудового розслідування або судового розгляду.

Перелік джерел посилання

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 23.08.2023 № 3341-IX (зі змін та допов.) URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T124651> (дата звернення: 04.09.2023).
2. Про судову експертизу : Закон України від 03.11.2022 № 2716-IX (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 04.09.2023).
3. Бондар В. С. Процесуальний статус спеціаліста за новим кримінальним процесуальним кодексом України / В. С. Бондар, М. В. Кривонос. *Вісник Луганського університету внутрішніх справ*. 2013. Спец. вип. № 3. С. 326—332.
4. Хабло О. Ю., Конюшенко Я. Ю., Чурікова І. В. Суб'єкти кримінального процесу. Відводи суб'єктів кримінального провадження. Лекції. Національна академія внутрішніх справ. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/public_html/lections/lection4_7.html#:~:text=Заява%20про%20відвід,засідання%20зобов%27язані%20заявити%20самовідвід (дата звернення: 04.09.2023).

Деякі питання історії розвитку судово-експертних установ

Олена Галкіна,

канд. юрид. наук, Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9095-9463>, e-mail: yaen0110@gmail.com

Розглянуто питання виникнення та розвитку судової експертизи. Викладено стислу історію розвитку судово-експертних установ в Україні й іноземних країнах, які пройшли шлях від перших кабінетів науково-судової експертизи до сучасних центрів, науково-дослідних інститутів і лабораторій.

Ключові слова: *судова експертиза; судово-експертні установи; кабінети науково-судової експертизи; науково-дослідні інститути судових експертиз.*

Some History Development Issues of Forensic Science Institutions

Olena Halkina

This paper examines the origins and development of forensic examinations. It provides a concise forensic institutions evolution in Ukraine and foreign countries, tracing their journey from initial minor forensic science offices to contemporary centers, research institutes, and laboratories.

Keywords: *forensic science; forensic institutions; forensic science offices; forensic research institutes.*

Важливими умовами успішного попередження, розкриття та розслідування злочинів є не тільки процесуальне забезпечення судово-слідчої практики, а й ефективне використання сучасних досягнень науки в галузі судової експертизи та криміналістики. Розроблення та систематизування засобів і методів збору доказів, організації і планування розслідування пов'язані з ім'ям австрійця за походженням, викладача університету в Чернівцях Ганса Гросса. Саме його «Керівництво для судових слідчих, чинів жандармерії і поліції» (1892) склало підґрунтя для методики розкриття та розслідування злочинів, зокрема тяжких.

Розвиткові судової експертизи сприяли такі чинники: використання досягнень науково-технічного прогресу, потреба в постійному залученні знань із неюридичних наук (технічних, природничих, суспільних), а також трансформування цих знань у судову експертизу. Ще у працях Гіппократа (бл. 460—370 рр. до н. е.) описано питання дослідження прижиттєвих і посмертних ушкоджень на тілі дорослої людини, визначення життєздатності немовлят та ушкоджень на їхніх тілах та ін. [1, с. 583]. Із часом у судовій експертизі, окрім використання досягнень медичної науки, почали послуговуватися досягненнями інших галузей знань. Так, почерк у судових цілях досліджували ще за часів візантійського імператора Юстиніана (V—VI ст.). Першу згадку про залучення «сторонніх людей» до виконання експертних функцій містили ст. 272 і 274 Соборного уложення 1649 р. Загальні положення, що стосувалися залучення обізнаних людей до дослідження документів, містив Указ від 09.12.1699 р. (назву цитуємо мовою оригіналу) «О порядке исследования подписей на крепостных актах случае возникшего о подлинности оных спора или сомнения, о писании крепостей в поместных и вотчинных делах в поместном приказе, а не Ивановской площади, и о потребном числе свидетелей для подписания крепостных актов» [2, с. 43].

Значну за обсягом і різноманітну за характером експертну діяльність здійснювали в Медичній раді, яка належала до складу Департаменту внутрішніх справ, де поряд із медичними, проводили хімічні, біологічні й інші експертизи. Обсяг експертної роботи Медичної ради протягом перших 10 років існування (1812—1822) становив 57 досліджень, із 1903 по 1912 рр. — 1304. У роботі Медичної ради брали участь Н. І. Пирогов, Д. І. Менделєєв, Н. Н. Зінін та інші видатні вчені. У процесі розкриття та розслідування злочинів, а також у процесі судового розгляду все частіше виникали питання, які потребували не юридичних, а інших професійних знань із різних галузей наук (медицини, біології, хімії, фізики, економіки, соціології, психології, психіатрії).

1911 р. Міністерство юстиції ухвалило рішення про створення у великих центрах кабінетів науково-судової експертизи. 28 червня 1912 р. схвалено Закон про заснування Кабінету науково-судової експертизи в м. Санкт-Петербург, а 4 липня 1913 р. — Закон про заснування кабінетів науково-судової експертизи у містах Києві й Одесі. [3, с. 78]. Дещо пізніше, в 1923 р., в Україні з'явився третій кабінет — у Харкові. Створення цих кабінетів зумовили такі важливі події в юридичному житті країни, як кодифікація законів, освіта прокуратури, реорганізація судової системи й органів розслідування, поява кримінально-процесуальних кодексів, де виокремили особливий вид доказів — висновок експерта. Завдання кабінетів науково-судової експертизи в Україні викладено у спеціальному Положенні, затвердженому Раднаркомом УСРР 1923 р. [4, с. 384].

Інструкція Народного комісаріату юстиції УСРР, розвиваючи це Положення, більш докладно регламентувала діяльність кабінетів, зокрема точніше визначала їх функції, до яких належали: 1) надання в особливо важливих випадках сприяння слідчій владі у справі встановлення злочину, виявлення винних, з'ясування невинності підозрюваних; 2) здійснення за допомогою фотографії, мікрофотографії, дактилоскопії, хімічного й мікроскопічного аналізів та інших наукових методів різноманітних досліджень (а саме: усебічне дослідження документів, печаток, штампів, шрифтів, грошових знаків, ототожнення особи за пальцевими відбитками, почерком,

фотознімками, особливостями; ототожнення різного роду предметів, дослідження отруту, хімфармпрепаратів, абортивних засобів, крові, волосся, сперми та ін.) [5, с. 50].

У цій Інструкції зауважено, що до завдань кабінетів належить надання допомоги органам слідства й дізнання під час проведення дій, які потребують особливого досвіду та спеціальних технічних засобів; проведення різних науково-технічних досліджень із судових справ, а також надання висновків за проведеними експертизами в судових засіданнях. Отже, лише з середини 1923 р. діяльність кабінетів науково-судової експертизи в Україні набула законодавчого регламентування, відтоді розпочався новий етап у розвитку українських судово-експертних установ [6, с. 233].

У перші роки радянської влади боротьба зі злочинністю була особливо складною. Низький рівень розкриття злочинів на той час зумовлено безліччю причин. Не останню роль відігравала відсутність необхідних експертних установ, обладнання, відповідно підготовлених експертних кадрів.

Офіційну дату освіти науково-технічної служби органів радянської міліції прийнято пов'язувати з організацією у травні 1922 р. науково-технічного відділу Управління карного розшуку УСРР. Проте експертну діяльність в органах радянської міліції розпочали значно раніше: у деяких місцевих органах міліції, починаючи з 1918 р., уже регулярно проводили експертизи. Із середини 20-х рр. XX ст. судова експертиза почала набувати сучасних організаційних форм у вигляді наявних нині науково-дослідних установ судових експертиз. Діяльність цих установ розвивалася за двома напрямками — практичним і науковим: паралельно із проведенням судових експертиз вони здійснювали значну науково-дослідну роботу, зважаючи на потреби експертної практики.

У Києві й Одесі кабінети науково-судової експертизи не припиняли повністю своєї діяльності навіть у роки громадянської війни. В. О. Коновалова, яка вивчала питання історії радянської криміналістики в Україні у 1917—1920 рр., зазначає, що ці кабінети під час розслідування кримінальних злочинів проводили різні криміналістичні експертизи: графічну, судово-балістичну й технічну експертизу документів [7, с. 71]. 1918 р. у Київському кабінеті науково-судової експертизи виконано 389 експертиз, переважно пов'язаних із підркобою грошових знаків [8, с. 3]. А. А. Єлісеєв зауважує, що з лютого 1920 р. по червень 1921 р. Київський та Одеський кабінети виконали 2658 експертиз [9, с. 101]. За перший рік роботи у Харківському кабінеті науково-судової експертизи проведено 81 експертизу; із листопада 1923 р. до жовтня 1941 р. (до моменту евакуації) — понад 13 тис. експертиз.

Наприкінці 1925 р. кабінети реорганізовано в інститути науково-судової експертизи. Структуру й порядок їхньої діяльності відображено у спеціальному розділі Положення про судоустрій УРСР, прийнятому на другій сесії ВУЦВК IX скликання [10, с. 552].

У кожному інституті утворено такі секції: індивідуальної ідентифікації; судової фотографії; судової хімії; судової біології; судової медицини (що поєдналася згодом із секцією біології); кримінальної психології та психопатології (проіснувала до 1931 р.).

Ідею розширити мережі експертних установ і створити Центральний інститут судових експертиз не здійснили через початок війни (1941). До завершення війни не лише відновили більшість криміналістичних експертних установ, а й розширили їхню мережу. Першим відновив свою діяльність Харківський НДІ судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса (1943); за ним — Київський НДІ судових експертиз (1944), потім — Одеський НДІ судових експертиз. Тож до 1945 р. в Україні діяли всі інститути, що існували до 1941 р.

Інститут судової експертизи виник закономірно, на певному етапі розвитку суспільства, в умовах принципово нової для судової системи теорії доказів, спрямованої на об'єктивізацію процесу доказування. Від моменту виникнення судова експертиза розвивалася в напрямі накопичення, адаптування та трансформувannya знань з інших, неюридичних галузей, тим самим ґрунтуючись на принципах науковості,

логічної послідовності й сучасності. Водночас судово-експертна діяльність розвивалася у бік дедалі більшої її організованості: зміцнення правової, методичної та технічної засад.

Перелік джерел посилання

1. Гиппократ. Избранные книги. Москва, 1936. С. 583.
2. Зинин А. М., Майлис Н. П. Научные и правовые основы судебной экспертизы. Москва, 2001. С. 43.
3. Комаха В. О. Становлення і розвиток судової експертизи та судово-експертних установ на Півдні України / під ред. Л. М. Чернобая. Одеса, 2002. С. 78.
4. Собрание узаконений и распоряжений Рабоче-крестьянского правительства Украины. 1923. Отд. 1. № 26. Ст. 384.
5. Бюллетень НКЮ УССР. 1923. № 47—48. С. 50—51.
6. Юсупов В. В. Діяльність кабінетів науково-судової експертизи в Україні у 1918—1923 рр. *Криміналістика і судовая експертиза*. 2012. Вип. 57. С. 233.
7. Коновалова В. Е. Некоторые вопросы истории советской криминалистики (1917—1920 гг.). *Ученые записки Харьковского юридического института*. Харьков, 1957. Т. XI. Вып. 2. С. 71.
8. Киселев В. Б. Становление и развитие Киевского научно-исследовательского института судебных экспертиз. *Судова експертиза. Сучасний стан та перспективи розвитку*: тези доп. Київ, 2010. С. 3.
9. Елисеев А. А. К истории экспертных учреждений Украинской ССР. *Криміналістика і судовая експертиза*. 1968. Вип. 5. С. 101—102.
10. Собрание узаконений и распоряжений Рабоче-крестьянского правительства Украины. 1925. № 92—93. Ст. 522.

**Особливості будови кірки як комплексна ознака для встановлення
таксономічної належності деяких поширених листяних порід дерев
у безлистому стані**

Ольга Гамуля,

канд. фарм. наук, ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4198-5929>, e-mail: olga.gamulya@gmail.com

Ігор Сич,

канд. фарм. наук, ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1689-8260>, e-mail: sychigor@hniise.gov.ua

Юрій Гамуля,

канд. біол. наук, доц., Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7908-1995>, e-mail: y.gamulya@karazin.ua

*Досліджено будову кірки деяких поширених листяних деревних порід як комплексної ознаки, що можна використовувати у встановленні таксономічної належності дерев або їх фрагментів у безлистому стані. Наведено дані щодо особливостей будови кірки стовбурів дуба звичайного (*Quercus robur* L.), клена гостролистого (*Acer platanoides* L.), клена американського (*Acer negundo* L.) та тополі білої (*Populus alba* L.).*

Ключові слова: *деревні породи; будова кірки; ритідом; таксономічні ознаки.*

**Bark Structure as a Complex Characteristic for Establishing Taxonomic Affiliation of
Some Common Leafless Hardwood.**

Olga Gamulya, Ihor Sych, Yurii Gamulya

*This article has examined the bark structure of certain common hardwood as a complex characteristic that can be utilized to determine the taxonomic affiliation of trees or their fragments when being leafless. It provides bark structure's features data of common oak (*Quercus robur* L.), Norway maple (*Acer platanoides* L.), boxelder (*Acer negundo* L.), and white poplar (*Populus alba* L.).*

Keywords: *tree species; bark structure; rhytidome; taxonomic characteristics.*